

Dagens kris?

Då arabstaterna i oktober förklarade att de skulle använda det sk oljevapnet i kampen mot Israel kunde man förutse störningar i den internationella oljeför-sörjningen som av olika skäl varit skakig sedan någon tid. Då OPEC-länderna lagom till julen klämde till med mer än en fördubbling av sina krav från oljebolagen kunde man räkna ut att motsvarande prishöjningar skulle få sensationella effekter för oljeimporterande länder och, eftersom oljeproducenterna inte skulle kunna absorbera sådana inkomster genom import, för den internationella kapitalmarknaden.

Vad en enkel ekonom knappast kunde förutse var det mottagande som dessa åtgärder skulle utlösa i de opinionsbildande organen i industriländerna.

Den stora misären

Det dröjde inte länge innan arabstaternas ekonomiska krigsföring och oljekartellens utnyttjande av situationen kom att identifieras med den kris som olika framtidsskådare siat om "när oljan tar slut".

"Den stora energiskälvan" som beskrevs och hyllades i Dagens Nyheters ledarspalter grasserade plötsligt. Inom en förvånansvärt kort tid var många över-

ens om att mänskligheten trätt in i en ny era och att ingenting någonsin skulle bli detsamma som det varit före hösten 1973. Festen var slut, tryggheten var slut — för gott, hette det i rubrikerna när Georg Borgström intervjuades i Expressen. Överflödssamhällets orgie var över. Klockan var slagen för återgången till den enklare livsföringen, om inte väderkvarnar och cyklar, så åtminstone bussar i stället för bilar. Statsministern avkunnade sin celebra dom över prylsamhället. Andra entusiaster talade om att ersätta fossil energi med mänsklig energi när vi nu har så många arbetslösa.

Industrimän med förmåga att vända allt till det bättre menade att krisen var det bästa som kunde hända, eftersom den gav oss anledning att ställa om i god tid. Miljökämpar njöt av tanken på avgasfria städer innan de drabbades av utsikterna för svavelosande raffinaderier och riskabla kärnkraftverk.

I det apokalyptiska perspektivet generaliserades oljekrisen snabbt. Varför skulle inte andra råvarupriser fördubblas eller mer när oljeländernas framgångar höjde aptiten? Ingen undrade varför inte råvaruländerna hade kommit att tänka på möjligheten att höja priserna förut.

Oljebolagen

Den föreliggande situationen var att de arabiska oljeproducenterna hade hotat med vissa produktionsinskränkningar och att de oljeexporterande ländernas kartell bestämt drastiska prishöjningar. Men uppmärksamheten riktades så snabbt mot de stora perspektiven att det inte förekom någon egentlig kritik ens av

GÖRAN OHLIN är professor i nationalekonomi vid Uppsala universitet. Han har varit verksam vid OECD och Världsbanken.

arabstaternas försöka att använda kontrollen över oljan som ett politiskt vapen. Glömda var alla tankar på GATT-regler och andra futtigheter.

Det var en fin turnering att säga att endast den mest naive kunde föreställa sig att arabernas eller OPECs agerande var den *verkliga* orsaken till energikrisen. Ännu bättre blev det när man stort slog upp tanken att det var de stora oljebolagen själva som skapat krisen. Beviset var enkelt — deras vinster gick upp när priserna gick upp. Skeptiker kunde finna det svårt att förstå varför kung Feisal eller sheik Yamani skulle gå oljebolagens ärenden, men det fina med konspirationsteorier är att de inte behöver så mycket belegg.

Eftersom oljebolagen betraktas som amerikanska var nästa steg att hela oljekrisen egentligen var en amerikansk manöver. Beviset är dollarns imponerande återhämtning. Med tanke på att USA är Israels enda stöd leder den tankegången till en viss oklarhet beträffande oljeländernas egentliga roll.

Så kan man fortsätta, längs tankegångar som bara har det gemensamt att de saknar varje som helst samband med den stora energiskälvan.

Vad är en kris?

Båda skolorna har en sak gemensamt. De överreagerade våldsamt. Redan nu står det klart att det som för någon månad sedan framstod som något som skulle skaka världen inte blev mycket mer än en svensk bensinransonering.

Det är naturligtvis inte helt sant. Oljepriserna kommer troligen att förbli högre än de var i höstas även om de rådande priserna inte består. För fattiga länder utan olja blir det ett hårt slag. Även för oss är det långtifrån oväsentligt om oljefördyringen plötsligt kostar oss kanske 3 procent av nationalinkomsten, inte minst om vi betänker vilka oöverstigliga svårigheter vi hittills funnit mot att öka vår u-hjälp till 1 procent av BNP.

Men vad är då en kris? En gång i tiden var det vad det fortfarande är för läkare: ett tillstånd som är så allvarligt att utgången kan bli fatal. Död, undergång eller sammanbrott är det hot som

föreligger.

Ekonomer har kanske lättsinnigt medverkat till att urholka krisbegreppet i takt med penningvärdet. "Valutakriser" har avlöst varandra i ett årtionde, med stora rubriker. Det intressantaste med valutakriserna har mera sällan kommenterats. Det är att det ekonomiska livet, med produktion, sysselsättning och handel har fortlöpt med en stabilitet som historiskt sett har varit enastående. Valutakriserna har bottnat i motsträviga myndigheters ovilja att anpassa sig till marknadsförhållandena, och kriserna var oftast nödvändiga för att övervinna friktionsmoment utanför den ekonomiska sfären.

Vårt behov av kris

Oljekrisen skiljer sig från valutakriserna genom att den omedelbart utlöser journalistiska impulser att aktualisera en lång rad av tänkbara problem vilket också skedde. Genom att en momentan oljebrist associerades till ett långfristigt resursproblem och till fantasifulle spekulationer om vem som egentligen var den skyldige, avleddes uppmärksamheten från sådana frågeställningar som exempelvis konsekvensen av den svenska prisregleringen på olja. Att kontrollera priser på svenska produkter är en sak, men ett försök att kontrollera priset på en importerad produkt vars världsmarknadspris stiger snabbt kan bara betyda att man vill bromsa importen.

Vad kommer att återstå av årsskiftets oljekris när stormen har lagt sig? Högre oljepriser, och vi blir fattigare för den sakens skull. Men dessutom en förvanskad verklighetsbild hos de många som tar intryck av vad de läser och hör i press, radio och TV och som nu tror att domedagen plötsligt har ryckt några steg närmare.

Man kan vända sig mot massmedias behandling av denna fråga. Om det i dag finns ett dagligt mediumbehov av kris, som leder till en överdramatisering och förvanskning av mycket av det som sker, så faller en del av ansvaret på professionella krismakare. Men sanningen är naturligtvis också att mottagligheten för krisläror är stor i dagens industriländer, vilket inbjuder till djupa psykologiska

spekulationer.

Två extrema tolkningar inställer sig omedelbart. Enligt den ena är våra samhällen skakade av brist på tillförsikt inför framtiden och lider av en akut känslighet för allt som påminner oss om vår egen sårbarhet. Enligt den andra är det snarare en solid, oreflekerad och odramatisk — möjligen helt grundlös — trygghetskänsla som betingar våra oavlätliga flirter med absurda spekulationer om spännande och äventyrliga kriser.